

СУЧАСНЕ ВИКОРИСТАННЯ МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ЗАМКІВ

© Клименюк Т.М., Ковальчук О.І., 2005

*“Архітектура – теж літопис світу: вона промовляє
 тоді, коли вже мовчать і пісні і перекази”*
 М.В. Гоголь

Актуальність здійснення заходів, спрямованих на дослідження історичних ансамблів, їх збереження та адаптацію до сучасних потреб на прикладі замків України. Залучення молодіжних організацій до проведення різноманітних заходів, зокрема історично-музичних фестивалів, виставок тощо в історичному середовищі чи в його штучному відтворенні, які сприяють популяризації архітектурної спадщини та консолідації молоді-представників молодіжних організацій і клубів, гостей, глядачів дійств.

Ключові слова: історичні ансамблі, замок Меджибіж, Луцький замок, оборонні споруди у Судаку, історично-музичний фестиваль, молодіжні організації, молодіжні організації та клуби.

Постановка проблеми. Якнайширше використання середньовічних замків молодіжними організаціями для їх популяризації.

Мета статті. Метою проведення різноманітних культурно-історичних заходів є не тільки дослідження і вивчення історії, культури, побуту та їх популяризація, але й адаптація замків до сучасних потреб, формування національної самосвідомості.

Основна частина. Сьогодні постало завдання здійснити заходи, спрямовані на дослідження історичних ансамблів, їх збереження та адаптацію до сучасних потреб.

Український народ впродовж своєї багатовікової історії створив напрочуд своєрідну архітектуру.

Замок Меджибіж розташований на невисокому пологіму мисі, що підноситься на 15 м над колись багнистою заплавою при злитті річок Буг і Бужок. У плані – це видовжений багатокутник, звернений східним гострим кутом до заплави.

Рис. 1. Бугурт

Рис. 2. Будинок коменданту фортеці

Початкові етапи будівництва замку сягають давньоруських часів. Замок давньоруської доби належав до мисового типу. Його тогочасна площа не перевищувала 0,25 га.

До середини XIV ст. Меджибіж перебував під владою татар, а з 1362 р. увійшов до складу Великого князівства Литовського.

Є підстави припускати, що мурований периметр укріплень давнього ядра меджибізького замку сформувався саме в 2-й половині XIV ст. На східному кінці трикутного в плані укріплення в цей час існувало дві башти: кругла (зовнішній діаметр – 10 м; стіни завтовшки 1,8 м складені з жолобчастої цегли) та прямокутна (14×16 м, стіни завтовшки 3 м – з вапняку). Прямокутна башта була добудована до круглої зі сходу, на зламі оборонних мурів і повністю висунута в бік поля, внаслідок чого кругла башта опинилася всередині замку.

У планувальній схемі та оборонній концепції XIV ст. простежується певний зв'язок з литовською фортифікаційною традицією. Замкову церкву, розміщену між західним муром давнього ядра замку та сучасним західним муром, теж пов'язують з періодом XIV ст..

З 1444 р. Меджибіж увійшов до складу Королівства Польського. Первісне укріплення було розбудоване в західному напрямку. Добудовано чотири прясла оборонних мурів заввишки до 21 м з численними бійницями, а також наріжні башти: із півночі круглу (зберігся лише нижній ярус, верхні перебудовані в XIX ст. на восьмигранні), на північному заході – п'ятигранну; третя південно-західна башта не збереглася. Різні дослідження датують зведення башти в широкому хронологічному діапазоні – від XV до XVII ст. Площа замку в XV–XVI ст. становила понад 1 га.

Повністю збережена північно-західна (Мшарська) башта належить до типу пунтонів – прототип бастионних п'ятигранних башт, відомих на Поділлі з 3-ї чверті XV ст. Особливістю меджибізького пунтону є бійниці (двоканальні та з великими внутрішніми камерами), внутрішньостінні канали для відведення гарматних випадів, а також центральний стовп для спирання балок перекриттів.

Історично-музичний фестиваль “Стародавній Меджибіж” відбувся 24–25 серпня 2003 р. в замку Меджибіж. Представники молодіжних клубів з Києва, Львова, Луцька, Вінниці, Хмельницька та інших міст України зібралися в замку на запрошення Хмельницького клубу “Воїн”, щоб взяти участь у фестивалі.

Програма фестивалю почалась з відкриття замку о десятій годині. Впродовж дводенної програми глядачі могли побачити лицарські двобої у двох номінаціях: щит – меч та меч – меч, а також групові бої, змагання лучників та конкурси обладунку та середньовічних костюмів.

Коли на замок опустилися сутінки, розпочалось факельне шоу. Глядачі були захоплені вмінням “каскадерів” київського клубу ковтати вогонь. Після завершення цього дійства учасники і гості фестивалю слухали рок-концерт, який завершив фестиваль у Меджибіжі.

Комплекс оборонних споруд у Судаку займає північний схил Фортечної гори заввишки 150 м, що стрімко вривається в бік моря. Фортеця разом з горою є ландшафтною домінантою і надає неповторних рис не лише панорамі сучасного міста, але й усій Судацькій долині.

Перше документальне свідчення про заснування фортеці Сугдеї (грецька назва Судака) датується 212 р. н. е. Однак від неї нічого не лишилося. Руїни найстародавніших укріплень датуються VI ст. н.е. Це так зване Приморське укріплення, побудоване греками-візантійцями з метою утворення на узбережжі та захисту гавані й слободи при ній. Внаслідок підняття рівня моря на 3–4 м під водою опинилася більшість щільно забудованих вулиць цієї слободи (або Нижнього міста).

Рис. 3. Лицарський двобій

Рис. 4. Оборонні мури Генуезької фортеці

У VIII ст. Кримом заволоділи хозари. На руїнах давніх укріплень Судака, що став їхнім адміністративним центром, вони збудували нові укріплення, які технікою мурування та розчином дуже відрізняються від попередніх.

Згодом територія Нижнього міста стає затісною, і починаючи з X ст. поступово забудовується верхня частина Фортечної гори – Верхнє місто. Боротьба, що велась в XIII ст. між Генуєю та Венецією за першість у торгівлі на Чорному морі, завершилася 1261 р. перемогою Генуї. Але в Солдайї (італійська назва Судака) генуезці остаточно закріпилися лише 1365 р. і невдовзі (1371 р.) розпочали будівництво нової фортеці, частково використовуючи старі візантійські укріплення. Ця нова фортеця, будівництво якої закінчено 1409 р., зайняла весь північний схил Фортечної гори.

Фестиваль “Лицарський замок” відбувався 2–3, 9–10, 16–17 серпня 2003 р. в Генуезській фортеці над Судаком.

Цей фестиваль зібрав велику кількість глядачів і понад 250 учасників, що з’їхались з міст цілої України та з-за кордону, зокрема гості з клубу “Алатир” з Волгограду.

Фестиваль розпочався з екскурсії фортецею. Крім ознайомлення з залишками фортифікацій, можна було оглянути дві виставки, підготовані учасниками фестивалю: обладунку і середньовічних знарядь для тортур.

Основна програма фестивалю складалась з лицарських двобоїв, бугуртів, виступу “середньовічного” театру та демонстрації середньовічних костюмів, але найцікавішим дійством для глядачів стала демонстрація середньовічної стрілецької та вогнепальної зброї в дії. Найбільш вразив глядачів “Орган смерті”, який був відтворений за старовинними кресленнями і описами. Він являв собою віялоподібну підставку на колесах, на якій розміщувалися 18 стволів, в кожний з яких закладали одразу по декілька снарядів.

Крім того, глядачі мали можливість сфотографуватися з лицарями та їх дамами і навіть приміряти середньовічний обладунок.

Замок у Луцьку (князівський, згодом королівський) належить до замків мисового типу. Розташований він на невисокому пагорбі між р.Стир та її рукавом Глушець на південно-східній околиці історичного ядра міста. Бувався з кінця XIII до XVI ст. на місці давньоруського дерев’яного укріплення, знищеного в 1261 р. за наказом монгольського хана Бурундая. Замок був одним з найбільших у середньовічній Волині. У плані має форму неправильного трикутника з дещо опуклими назовні сторонами, який відповідає природному рельєфу ділянки. З боку поля замок був захищений глибоким ровом, який наповнювався водами річки. До складу оборонних споруд замку входять оборонні мури та три башти – В’їзна, Стирова (Свидригайлова), Владича. Всі укріплення – муровані. Цегляні з лицьових поверхонь стіни всередині забутовані блоками вапняку та уламками цегли на вапняковому розчині. Первісно споруди були зведені в готичному стилі. У XV–XVI ст. укріплення модернізовані у зв’язку з поширенням вогнепальної зброї. В цей час у будівлях замку з’явилися риси ренесансної архітектури. На замковому подвір’ї розташовані шляхетський будинок (кінець XVIII ст.) та будинок єпископа (початок XIX ст.).

Рис. 5. Надвратна вежа

Рис. 6. Учасники фестивалю

Історично-музичний фестиваль “Меч Луцького замку” відбувся 13–14 вересня 2003 р. у Луцьку.

Організаторами цього фестивалю був клуб історичної реконструкції “Срібний вовк” зі Львова, на запрошення якого приїхало 120 учасників.

У програмі фестивалю гармонійно поєднувались лицарські двобої та конкурси костюмів, змагання лучників та конкурс менестрелів, бугурти та середньовічні танці.

Глядачі були зачаровані дивовижною грацією дівчат з київського клубу “Переплуття”.

Для глядачів було цікаво слухати пояснення гофмаршала турніру про різні типи обладунків: наприклад, чим відрізняється обладунок “луска” для вершника і для піхоти.

На завершення фестивалю відбулось урочисте нагородження переможців турніру, змагань та конкурсів. Переможець турніру отримав бойовий меч з рук чарівної дами.

На відміну від фестивалів, метою яких є донесення середньовічного настрою та культури до глядача, учасники закритих ігор для членів історичних клубів мають можливість уявити себе в середньовічному середовищі, заглибитись в нього і відчутти, як жили і воювали люди в давнину.

Наприклад, під час гри “Жанна Д’Арк” учасники відтворювали події періоду Столітньої війни, що точилася між Англією і Францією у XIV–XV ст.

Ця гра відбулась на київському військовому полігоні “Десна” 6–13 липня 2003 р. і зібрала понад 1000 учасників, які мешкали у наметових містечках з такими назвами, як “Париж”, “Тулуза”, “Новий Орлеан”, “Шенон”, “Блуа”, “Реймс”, “Руан” та ін.

Під час підготовки до цієї гри були побудовані “фортеці”, за володіння якими і відбувалися “жорстокі” бої. Прискіпливі “майстри” пильно слідкували за правилами ведення боїв. Але гра складалася не тільки з боїв, а й з широкого кола побутових та культурних процесів. Зокрема, було створено дві церкви, лікарню, пекарню, університет, баню та ін.

Рис. 7. Імітація оборонних укріплень

Рис. 8. Готові до бою оборонці

Висновки. Проведення подібних заходів в історичному, а також штучно відтвореному середовищі сприяє популяризації архітектурної спадщини.